

Lausunto Tartuntatautilain muutoksesta ja väliaikaisesta muutoksesta VN/15739/2020, annetaan lausuntopalvelussa

RAKLI ry:n ja Suomen Kauppakeskusyhdistys ry:n kommentit koskien toimenpiteitä koronavirustaudin leviämisen estämiseksi elinkeinotoiminnassa ja muussa toiminnassa (58 c §, 58 d §, 58 g § ja liite sekä 58 h § 1 mom.)

Yleistä

- RAKLI ry ja Suomen Kauppakeskusyhdistys ry ymmärtävät tarpeen säätää edellytyksistä, joita noudattamalla voidaan välttää yhteiskunnan kannalta laaja-alaiset ja -vaikutteiset rajoitustoimet ja samalla turvata palvelujen tarjoaminen yhteiskunnassa.
- Ammattimaisesti johdettujen kauppakeskusten erityispiirteet tulisi kuitenkin huomioida lainsäädännössä verrattuna muihin kauppapaikkoihin, puolijulkisiin ja julkisiin tiloihin. Kauppakeskuksissa kuljetaan laajoilla alueilla, jolloin ihmiset eivät ole toistensa kanssa tyypillisesti kauan samassa tilassa. Kauppakeskuksissa ihmiset tulevat ja menevät, jolloin asiakasvirrat jakautuvat laajoille alueille ilman, että pysyisivät pitkään saman ihmisryhmän kanssa suljetussa tilassa, jolloin kontaktit jäävät lyhyiksi. Keskeistä onkin se, että ravintolat pois lukien, ihmiset pysyvät kauppakeskuksessa suuremmalti osin liikkeessä, eivätkä kerry yhteen paikkaan jonotustilanteita lukuun ottamatta. Asiointikäyttäytyminen on myös muuttunut niin, että kaupassa käydään harvemmin ja vilkkaimpia aikoja vältetään, minkä lisäksi enenevä määrä asiakkaita on siirtynyt verkko-ostajiksi ja noutopalvelujen käyttäjiksi. Verkkokaupan ja noutopalvelujen suhteellinen osuus kasvaa koko ajan.
- Elinkeinoelämään kohdistuvien rajoitustoimien tulee olla vähimmän haitan periaatteen mukaisia ja tarkkarajaisia. Sääntely ja rajoitustoimet tulisi ensisijaisesti kohdistaa elinkeinonharjoittajiin, jotka eivät ole omaehtoisesti toteuttaneet tehokkaita suojatoimenpiteitä tai noudattaneet viranomaisohjeita ja -määräyksiä sekä toimintaan, joissa tartuntariski on todettu erityisen suureksi.
- Esitykseen olisi lisättävä taloudellisen vahingon ja ylimääräisten kustannusten kompensatio rajoitustoimien kohteeksi joutuvien elinkeinonharjoittajien tulojen menetyksissä: tulovirta katkeaa, mutta kulut mm. henkilöstökulut sekä vuokrien maksu jatkuvat. Haasteena on myös varastojen vanheneminen mm. kahviloissa, ravintoloissa, ruokakaupoissa ja kioskeissa.

- Lain valmistelussa tulisi huomioida kokemukset ulkomailta. Nykyisessä lakiesityksessä ei ole tehty vertailua muiden maiden lainsäädäntöön eikä kokemuksiin tai tutkittu muita toteuttamisvaihtoehtoja.
- Esitetyt puuttumiset elinkeinotoimintaan ovat poikkeuksellisia. RAKLI ja Suomen Kauppakeskusyhdistys pitävätkin tärkeänä, että kaikista tämän lain nojalla annettavista viranomaispäätöksistä käydään vuoropuhelua elinkeinonharjoittajien kanssa etukäteen siten, että heidän asiantuntemustaan kuullaan ennen kuin päätöksiä tehdään.

58 c § Omaehtoisten toimenpiteiden tulisi olla lähtökohtaisesti riittäviä

- Laissa tulee huomioida kauppakeskuksissa jo toteutetut toimenpiteet. Kauppakeskukset ovatkin tehneet hyvin paljon toimenpiteitä hygienian ja turvallisuuden eteen. Mahdollisissa yksittäisissä tautitapauksissa liike on yleensä nopeasti eriytetty, siivottu ja desinfioitu, jolloin tapaus on jäänyt yksittäiseksi eikä ole päässyt eskaloitumaan.

Esimerkkejä mahdollisista toimenpiteistä asiakkaiden turvallisen asiointin takaamiseksi:

- Käsidesit asiakkaiden saatavilla
 - Tehostettu siivous (liukuportaat, saniteettitilat ja hissien painikkeet)
 - Turvaväleistä huolehtiminen: jonotustilanteet, liukuportaat, hissit, sisäänkäynnit, turvavälien merkitseminen
 - Kassojen maksupäätteiden ja henkilökunnan suojaaminen
 - Lähimaksun rajan korotus nopeuttamaan jonotustilanteita ja suojaamaan kassatyöntekijöitä
 - Kuulutukset ja muut tiedotteet asiakkaille
 - Useissa myymälöissä on riskiryhmille varattu oma asiointiaikansa ja myymälät ovat laajentaneet aukioloaikojaan
 - Asiakasmäärien rajoittaminen liikkeissä pinta-alaperusteisesti
 - Maskisuositus tai jopa -pakko
- Mikäli omaehtoisuuden ylittävistä toimenpiteistä säädetään valtioneuvoston asetuksella, kaikkia elinkeinonharjoittajia koskevan asiakastiloihin kohdistuvan käsien puhdistamismahdollisuuden tulee täytyä sillä, että asiakkaille tarjotaan käsidesiä, ellei soveltuvaa käsien pesupistettä ennestään löydy. Kaikilla elinkeinonharjoittajilla ei ole mahdollisuutta varsinaisen käsien pesumahdollisuuden järjestämiseen, eikä sen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia voida pitää kohtuullisina.

58 d § ja 58 g § Asiakkaille ja muille toimintaan osallistuville tarkoitettujen tilojen käytön väliaikainen rajoittaminen / väliaikainen sulkeminen asiakkailta ja muilta toimintaan osallistuvilta koronavirustaudin leviämisen estämiseksi

- Kyseisten pykälien tarkoittamat toimet tulisi rajata ensisijaisesti niihin toimialoihin ja yrityksiin, jotka eivät ole omaehtoisesti toteuttaneet vaadittavia toimenpiteitä tai joissa tartuntariski on erityisen suuri.
- Kauppakeskuksissa olevien liikkeiden toimialakohtaiset erot ovat suuria. On haastavaa, jos kaikki niputetaan samaan kohteluun. Kokonaisen keskuksen sulkeminen tuntuisi erityisen huolestuttavalta, koska ihmismassat kerääntyvät hyvin epätasaisesti eri liikkeiden välillä. Ero on merkittävä esim. hypermarketin viikonloppuruuhkien ja kynsistudion tai koruliikkeen välillä, joissa käy yksi-kaksi ihmistä kerrallaan. Tuntuisi kohtuuttomalta, että myös tämän kaltaiset toimijat menettäisivät mahdollisuuden elinkeinoonsa kollektiivisessa ratkaisussa. Rajoitukset kohdistuisivat todennäköisesti täysin eriarvoisesti elinkeinonharjoittajiin, jos hypermarketteja ei rajoitettaisi, mutta esimerkiksi pieniä muodin toimijoita, jotka ovat vaikeuksissa jo nyt, suljettaisiin. Tämä kertaantuisi heti lomautuksina ja konkurssiaaltoina. Kauppakeskuksissa on myös julkisia palveluja, joissa päivittäisasiointi on turvattava. Huoltovarmuuden ja arjen toimivuuden kannalta tärkeät palvelut tulee turvata kaikissa tilanteissa.
- Kaupan osalta ostoskeskukset on otettu mukaan toimialoihin, joihin päätökset voidaan kyseisten pykälien perusteella kohdistaa. Ensinnäkin on täysin epäselvää mikä on ostoskeskuksen määritelmä (esim. kauppa + kampaamo)? Toiseksi päivittäistavarakauppa ja mm. rautakauppa rakentamisen osalta ovat yhteiskunnan huoltovarmuuden kannalta niin kriittisiä toimialoja, että niiden häiriötön toiminta on turvattava kaikissa olosuhteissa (<https://valtioneuvosto.fi/-/10616/yhteiskunnan-toiminnan-kannalta-kriittisten-alojen-henkilosto>). Huoltovarmuuden kannalta kriittisiä toimialoja ei pitäisi ryhtyä sulkemaan pykälän perusteella. Huoltovarmuuden lisäksi myös muiden arjen tärkeiden palveluiden, esimerkiksi posti- ja pakettipalvelut, apteekki, matkalippu- ja rahaliikennepalvelut, erikoiskauppa jne, saatavuus tulee turvata kaikissa tilanteissa. Ostoskeskukset sijaitsevat usein myös liikenteen solmukohdissa, mikä tarkoittaisi merkittäviä rajoituksia julkisella liikenteellä tapahtuvalle asioimiselle.
- Viranomaisvaltuudet eivät ole esitetyllä tavalla kohtuulliset, vaan luonnos voimaantullessaan antaisi liikaa valtaa yksittäiselle viranomaiselle ja/tai aluehallintovirastolle. Kuntien erilaiset tulkinnot ja vaatimukset asettavat elinkeinonharjoittajat eriarvoiseen asemaan, eikä toimijoiden tasapuolinen kohtelu sijaintipaikkakunnasta riippumatta välttämättä toteudu. Lisäksi

ehdotetut uudet pykälät ovat sellaisia, että niiden perusteella tehdyt päätökset tulevat voimaan muutoksenhausta huolimatta.

- Esityksen perusteella jää epäselväksi, mikä olisi kunnan osalta päättävä taho tai miten prosessi käytännössä etenisi. Sulkemista koskeva pykälä oikeuttaa puuttumaan elinkeinotoimintaan niin järeästi, että päätöksiä tehtäessä tulisi olla riittävä ymmärrys terveydensuojelun lisäksi elinkeinotoiminnasta, toimintojen erilaisuudesta, sekä esitettyjen toimenpiteiden täsmällisyydestä ja tehokkuudesta (syy-yhteys).
- Viranomaisille annettu laaja harkintavalta pohjautuu perustelujen mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tuottamaan tietoon ja ohjeistuksiin. Päätökset on perusteltava alueen tarpeilla, ja niissä on kuvattava kattava kokonaisarviointi epidemiologisista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista. Elinkeinotoiminnan syy-yhteys alueella tapahtuvaan taudin leviämiseen on kuitenkin kokonaan sivuutettu. Vaikka toimija olisi tehnyt kaiken voitavansa tilajärjestelyin ja asiakasmäärien rajoittamisessa, se ei mitenkään voi puolustaa elinkeinotoimintaansa ja osoittaa toimivansa asianmukaisella huolellisuudella.
- Ehdotettuihin pykäliin täytyy saada lisää konkretiaa ja täsmällisyyttä, jotta voidaan varmistaa elinkeinonharjoittajien oikeusturva suhteessa viranomaisten erilaisiin tulkintoihin. Nykyisessä esityksessä viranomaisten toimivaltuudet muodostuvat suhteettoman laajoiksi, ottaen huomioon puuttumisen perusoikeuksilla turvattuihin omaisuuden suojaan ja elinkeinovapauteen.

58 h § Suunnitelma toimenpiteistä koronavirustaudin leviämisen estämiseksi

- RAKLI ja Suomen Kauppakeskusyhdistys kannattavat elinkeinonharjoittajan omaa suunnitelmaa tilanteessa, jossa viranomainen rajoittaa asiakasmäärää, vaatii asiakaspaikka- ja tilajärjestelyjä enintään 3 kuukaudeksi kerrallaan (58 d §). Samoin yhdistykset kannattavat pienten toimijoiden vapauttamista suunnitelman laatimisvelvollisuudesta.
- Kunta ja aluehallintovirasto valvovat alueillaan vain sitä, että suunnitelma on olemassa, ei sen toteutustapaa. Esityksen mukaan tartuntatautiviranomainen valvoisi toteutusta, mistä saattaa aiheutua tulkintaongelmia, sillä yleensä tiloja valvovat elintarvikeviranomaiset. Yhteistyö eri viranomaisten välillä onkin välttämätöntä, samoin kuin

toimijoiden ensisijainen ohjaus sanktioiden ollessa viimesijaisia ja selkeisiin laiminlyönteihin liittyviä.

- Lähtökohtaisesti yritykset suunnittelevat oman toimintatapansa tapauskohtaisesti ja alueen sairastavuustilanne huomioon ottaen. Tartuntatautiviranomaisilla sen paremmin kuin muillakaan esityksessä mainituilla viranomaisilla ei välttämättä ole resursseja kirjallisten suunnitelmien valvontaan.

